

Ezer év előtt egy remete oltárrá szentesíté e kutat, most egy gonosztevő bünbarlanggá aljasítá.

PAULIKOVICS LAJOS.

UTI JEJYZEKE.

(Pesttől Lippáig.)

Meg ne ijedjen a szives olvasó, hogy tán valami hosszas utleírással akarom meggyötörni, s tán nagyobbbrészt olly dolgokról, melyeket ő nálamnál sokkal jobban ismer. Csak alkalmi rövid észrevételeket kívánok ezuttal közleni, minél jobbat alig is lehet tenni egy ugyszólván röptiben véghezvitt kis utazásról. De miután egyik-másik megjegyzésem mégis érdekelhetne itt-ott egy-egy embert, czélszerűnek gondoltam némely tapasztalásomat dióhéjba szorítva s röviden fogalmazott pontokban előadni.

I.

Utazás közben három dolog veszi különösebben igénybe az ember figyelmét: a tárgyak, az intézmények s az emberek. Ezeket néha nem lehet egymástól szorosan elválasztani, mert a tárgyak az intézményekkel, s ezek ismét az emberekkel gyakran a legszorosabb összeköttetésben állnak, s mintegy összeölelekeznek. Iparkodom mégis, a mennyire lehet, mindezekről külön-külön emlékezni.

Pestről Szolnokig alig van mit följegyezni, ha csak azt nem emlitem, hogy a nagyszerű alföldi rónaság kezdete sajátságosul lepi meg az utast, kivált azt, ki illyet még nem látott volna. Azonban a táj egyhanguságát kellemesen szakítja meg a gazdasági szorgalom és művelődés tekintete, melly jobbról-balról egyiránt föltűnteti áldásos nyomait. Kellemetlenségnek legfőlebb azon jobbra-balra löbbálást lehetne nevezni, melly az embert a vasuton örökös hirtázódásban tartja, min hogy segíteni nem bírnak, valóban kár.

Szolnokot is utolérte már az idő mivelő keze; itt-ott csinos házak épülnek, a négyszögű kövekből rakott burkolat Pestre emlékeztet, a Tisza hidjának közelében emelkedő megyei épület pedig az alföldre messze belátó egyik disze lesz a városnak. — A Tiszán tul kezdődik igazán ama nagyszerű térség, mellyet látva épen nem csodálkozunk, hogy Petőfit annyi jeles költeményre lelkesíté. — Az egymást követő csárdák egynémellyike ezelőtt rosz hirben is állt; azonban most sincs rajtok sok dicsérni való, ha meggondoljuk, hogy némellyikben eczettel föleresztett lőrét bor gyanánt árulnak, s hogy olly beszédek és jelenetek tanujává kell lennünk, mellyek miatt, kivált ha serdülő növendékekkel utazunk, pirulni vagyunk kénytelenek. Mikor érti meg már népünk annyira az erkölcsi mivelődés szózatát: hogy legalább az ártatlanságot kímélni tanulja.

A magas tornyu Mező Túr on keresztül, s a most kiesi de néha tengernyi Berettyó hidján áthaladván, a végtelen kanyarulatu Köröshöz értünk. De ennek gyönyörűen kiképzett partjai sem enyhítheték a fölötti szomorkodásmat, hogy ez áldott vidéket olly növény lepi sok helyen, melly, ha elejét nem veszik, valódi csapássá lehet. Buján tenyésző tüskennövény ez, mellyet több néven hallottam neveztetni: számártövis, cigány mogyoró, ördögárpa stb. Annyit egyhangulag vallanak róla mindenfelé: hogy ezelőtt hét-nyolcz évvel még hire sem volt. Azt gyanítják, hogy a Szerbiából ide hajtott sertések hozták magokkal, s azóta mint a ragály terjed mindenfelé, különösen egész Békésben. Már a buzaföldeken is megjelenik, s ugy veszik észre, hogy a kapa nem árt neki, s csak többszöri fölzsántás irthatja ki gyökereit. — Nem volna-e czélszerű jutalomdíjt tüzni ki a legbiztosabb és leggyorsabb kiirtása módjának kérdésére? Mert már is ösztönszerű balsejtelem fogja el a népet, s igen jellemzőleg mondja: hogy ez rosszabb mint a cholera.

A helységek sikon fekte messzünnen nézve csaknem tökéletes egyformaságot kölcsönöz nekik, s legfőlebb az által különböznek egymástól, hogy ennek egy, annak két, amannak három tornya van. A tornyok a mint egyfelől diszesítik a helységet, s a környéknek mintegy életet kölcsönöznek, ugy másfelől a tornyok többsége biztos jele annak, hogy több vallásfelekezet lakik együtt a helységben. E körülmény, a mint egyrészt az egymás melletti türelmes megférésszép bizonyítványa, ugy másrészt némi versengést is kelt a templomok építkezési csinját illetőleg. S így történik, hogy minden felekezet, ha csak némi leg jelentékeny számra emelkedik, szentegyháza tornyát is, mint vallásának messzünnen látható külső jelvényét lehető díszszel állítja ki. Nekem legalább mondhatlanul jól esett, hogy le egész Lippáig öt különböző vallásu és nyelvű nép tornyai közt alig láttam egyet, melly olly csonkaszerű volna, minőkkel Budapest bővelkedik. A mit az ember szeret, arra áldozni is kész, s e tekintetben az alföldi községek hasonlíthatlanul fölülmulják a fővárosi lakosságot, melly évtizedeken s évtizedeken át megindulás nélkül tudja nézni, hogy az érkező külföldinek szeme annyi és annyi csonka toronyba ütközik, ki így alig képezhet magának valami magas fogalmat vallási kegyeletünkről, s így közvetve erkölcsi életünkről sem.

Endrődnek gazdag aranyzatu szép toronnyal bíró egyetlen s pedig katholicus temploma csinos építmény. Kár, hogy oltárképei olly kopottak már, miszerint alig lehet tárgyaikat, mellyeket ábrázolnak, fölismerni. Nem találkoznának-e a gazdag lakosság közt egyes nagylelkű jötevők, kik egy-egy képek ujra festetését magokra vállalnák? Mennyivel hathatósabb volna a vallásos benyomás, ha a festvények az épülettel összhangban állanának!

Gyomán keresztülhaladva, utam nyug- és központjára, Mező Berénybe értem, melly noha csak falu, de három tornya által megglehetős tekintetet nyer. A reformatus magyar, evangélikus német és tót községeket képviselő három torony sejtteni sem engedi, hogy van még egy negyedik egyház is a helységben, a katholicusok szerény kápolnája, mellybe csak az udvaron levő haranglábról hívja össze a szent szótat isteni tiszteletre a hiveket. E megvonult szerénységnek oka a katholicus hivek igen csekély száma, melly azonban foly-

vást szaporodásnak örvend. Gyönyörűen jellemzi a vallásos emelkedettséget azon körülmény, hogy e kápolna s oltára felszereléséhez nemkatholikusok is nagylelkűen járulnak. Az evangélikus német templom oltárképe „Hagyjátok hozzám jönni a kisdedeket“ Orlai Petrics Samu műve, s ha a még szándékolt csekély javítást véghezviszi rajta, valóban e helység műkincsének fog nevezetethetni. — Két dolog vonta magára figyelmemet, az egyik, hogy járdaképen pallókat kezdenek rakni, mit minden, nagy sárral bővelkedő alföldi helység utánozhatna; a másik, hogy a szárazmalmok rácsozattal vannak körülvéve; mi ugyan Békésben nagyrészt így van, de mit másutt is és mindenütt követni kellene, nehogy a gondatlanul ki- s beszaladgáló gyermekek a forgó kerék által elsodortassanak. — B. B barátom és szíves házigazdám tanyája némileg történeti nevezetességgel bír, a mennyiben közelében hajdan Félhalom nevű helység létezett, melyet inkább a török iga, vagy a folyvást megújuló árvíz tett-e semmivé, ki tudná megmondani. Annyi bizonyos, hogy ugyan e tanya kisdéd halmáról eltekintve — honnan M. Berény, K. Tarsa, K. Ladány, Déva Ványa, Endrőd és Gyoma, tehát a megyének csaknem harmada belátható — roppant terület nyulik el szemeink előtt Ladány felé, mely a kiöntések idejében mindannyiszor mérhetlen tengerül tűnik elő. Mennyi termés megy illykor veszendőbe? Mi segíthetne ezen? Talán egy derék csatorna, talán pár erős gát közé szorított néhány száz ölnyi ártér ezer meg ezernyi értéket menthetne meg évenként? De mikép lehessen ezt eszközölni? Képes-e illy nagy előlegezést magára vállalni a vidék? Önkénytelenül a magyar hitelbank jut eszembe.

Az aradi utban érintett nevezetességek egyike: a csabai evangélikus nagy templom, mellynek körülfutó két emeletes karzata, szép szószeke s orgonája megható tekintetet kölesönöz a magas épületnek, mellyben gyakran 7—8000 ember éneke nagyszerű hatással zengedez. Szép alkatu magas tornyát a harangok elbirására gyöngének tartják, mellyek is a régi templom tömör négyszög tornyában vannak elhelyezve. S bármint emelné is a templom szépségét, ha a meszelt falak kifestetnének, mégis sürgetőbbnek tartja a gondos egyházi előjáróság a tanodák számának kiegészítését. A lökösházai szélmalomnak, mint e vidéken elsőnek s legrégebnek belsejét érdeklő tekintém meg, s minthogy Békés síkjain a szélmalmak mindinkább szaporodnak, örömmel említhetem, mikép a szélmolnári vállalkozásban több-több e vidéki gazdák is kezdenek részt venni, fölöslegessé tevén így a külföldiek vállalkozásait. — Az aradi utról egyébiránt bámulattal kell megjegyeznem, hogy illy nevezetes kereskedő városhoz vezető utat illy rosz állapotban tartanak, hogy hatalmas kátyuiban a terhes szekerek minduntalan elakadnak.

A rad városa mindazon föltételekkel látszik birni, mellyek a hatalmas kereskedelmi fokhelyhez szükségesek. Fekvése a Maros partján, a leendő vasut, a város terjedelme, s elégséges tér a tovább terjeszkedésre megannyi emeltyük. Főutcájának nagyszerű alaprajza kedves benyomást tesz; s ha nagy házakkal egészen beépítve képzeljük, Budapesten alig találunk hozzá fogható utcát. A boltok a nagy téren, kávéházak, czukrászteremek mind fővárosi szabásuak és tekintetűek. De a mi annyi más helyen, itt is sajnosan érinti az embert: hogy a városnak kitünőbb, nagyobbyszerű szentegyháza nincs. A mino-

riták templomának belsejét épen most festék; a sok állványtól nem igen lehetett látni; a mennyt mégis kivehettém, attól tartok, hogy a festés nagyon is cizfra lesz. Meglehet azonban, csalódom. — A színháznak csak külsejét láthatám, mely egyszerűsége mellett is csinos lehetne, ha az ajtaja fölött sátorozó kopott fa-eresz nem volna, mely középülethez sehogy sem illik. — A Maros 200 lépésnyi hidján áthaladva a várba értünk, mellynek külseje és belseje eléggé megfejtí erősségét. Kellemes benyomást tesz a várudvar, melly kertté van alakítva. — Meg kell még említnem a Bittó-kertet, melly csinos mulatóhely a megyeházzal átellenben, nyári szinkörrel udvarán, s a fehér kereszthez czimzett új vendégfogadót, melly külső csin, nagyság, belső izletes elrendezés s jóízű főzteinél fogva bármely pesti szálloda mellett helyet foglalhatna.

NEY FERENCZ.

(Folyt. követ.)

NEMZETI SZÍNHÁZ.

October 18-án először: Kisértet, eredeti népszinmű 3 fölvonásban dalokkal. Irta Szigeti József.

Sokat vitatott kérdés ez már irodalmunkban, valljon a népszinmű a komoly drama vagy pedig a bonózat osztályába sorozandó-e, és mi föntartjuk magunknak az alkalmat, annak idején véleményünket e tárgyban bővebben előadni; ezuttal csak azt mondjuk: hogy bármellyik neméhez a szindolgozatoknak tartozzék is, nélkülözhetlen kelléke, hogy dramai szerkezettel, azaz: fokozatosan fejlődő és lélektanilag megoldott cselekménnyel birjon; egyes tényezői pedig az illető szerepekben személyesítve tűnjenek elő.

Nem mondom, hogy ebben már a jó szinmű kellékei kimerítve volnának, hanem csak a szóban forgó művére vonatkozólag állítom föl ezen egy, még eddigelé meg nem támadt elvet, s elengedem a cselekvény egységét, az erkölcsi alapeszmét, el még a költői fölfogást is, és csak a dramai szerkezetre szoritkozom; a melly mű pedig ezen egyetlen kellékkal sem dicsekedhetik, az bizonyos alrendű sajátságoknál fogva a mulatsághajhászó nagy közönségnek tetszhetik ugyan, de egyáltalában semmi jogosultsággal nem bir, hogy az szinműnek nevezessék. Mert a tetszés még koránsem bizonyosság arra, hogy valami darab szinmű. A nagy közönségnek minden tetszik, a mi érzékeit csiklandozza, és sokszor annál inkább, minél izgatóbban hat a műerő érzékeire. Neki a lovardai ugrándozások, a ballet aestheticatlan testforgatásai, a bécsi külvárosi bohózatok arczpirító izetlenségei nagyobb élvezetet nyújtanak akármely classici előadásnál; a szinrekerülés pedig szintén nem bizonyosság: mert akkor minden dialogizált beszély, vagy regény méltán igényt tarthatna arra, hogy dramának nevezessék.